

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

تضمینات حقوق بشر در تحقیقات مقدماتی

استاد راهنما:

دکتر محمود آخوندی

استاد مشاور:

دکتر عادل ساریخانی

دانشجو:

سارا مشکین سنجابی

تابستان 1388

تقدیم به:

همسرم که با زحمات بی دریغش دلسوزانه مرا در این پژوهش یاری نمود.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدایی را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. در این جا بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید بزرگوار ، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده اند. تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای دکتر محمود آخوندی که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق و پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده اند نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم.

از جناب آقای دکتر عادل ساریخانی به عنوان مشاور که با راهنمایی خود مرا مورد لطف قرار داده اند کمال تشکر را دارم.

فهرست علائم و اختصارات

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	ق.ا.ج.ا.ا
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا
قانون آیین دادرسی کیفری	ق.ا.د.ک
قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب	ق.ت.د.ع.ا.ک
قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب کیفری	ق.ا.د.د.ع.ا.ک
لایحه اصلاح قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب کیفری	ل.ا.ق.ت.د.ع.ا.ک
اعلامیه جهانی حقوق بشر	ا.ج.ح.ب
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی	م.ب.ح.م.س
کنوانسیون اروپایی حقوق بشر	ک.ا.ح.ب

چکیده

اعلامیه‌های جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر دربردارنده موازینی در ارتباط با اصول آیین دادرسی کیفری می‌باشد که تأکید اصلی آنها بیشتر بر حفظ منافع اشخاص مرتبط با دادرسی کیفری (از قبیل متهم، شاکی و شهود و غیره) است. هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان انعکاس این موازین در قوانین داخلی است. از جمله این اصول و موازین در مرحله تحقیقات مقدماتی عبارتند از: اصل برائت، لزوم دخالت وکیل، منع هر گونه اکراه، اجبار و شکنجه و محدود کردن موارد بازداشت موقت و غیره است. حقوقدانان همواره به منظور بهینه سازی قواعد آیین دادرسی کیفری، اصول فوق را با این قانون مورد مطابقت و مقایسه قرار می دهند. اصول مورد تأکید در اعلامیه‌های حقوق بشر، قرن‌ها قبل مورد توجه دین مبین اسلام قرار گرفته است. با این وجود در قوانین داخلی به جز قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اشکالاتی در این زمینه دیده می‌شود. اعطاء اختیارات وسیع به ضابطان، محدودیت حضور وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی، فقدان نص قانون صریح در رابطه با حق سکوت متهم و غیره از جمله این ایرادات است. از آنجا که تحقیقات مقدماتی در قانون آیین دادرسی کیفری ایران با توجه به قانون احیاء دادرسی به شیوه تفتیشی انجام می‌شود، همین امر موجب می‌شود که حقوق متهم در این مرحله بیشتر در معرض آسیب قرار بگیرد. از این رو در این پژوهش با مطالعه تطبیقی حقوق و آزادی‌های متهم در حقوق ایران و اعلامیه‌های جهانی حقوق بشر مبادرت به ارائه پیشنهادهای سازنده از جمله حضور بی قید و شرط وکیل در تمام مراحل دادرسی، احیا پلیس قضایی و غیره شده است.

واژگان کلیدی: تضمینات، حقوق بشر، متهم، تحقیقات مقدماتی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
الف: تعریف مسئله.....	1
ب: سؤال تحقیق:.....	3
ج: فرضیه ها:.....	3
د: سابقه تحقیق:.....	4
ز: ضرورت انجام تحقیق:.....	4
ز: هدف ها و کاربردها:.....	5
فصل اول:.....	7
کلیات	7
گفتار اول: مفاهیم لغوی	8
الف - تضمین	8
ب - حقوق:.....	9
ج- تحقیقات مقدماتی	9
د - متهم	9
ز- حقوق بشر	9
گفتار دوم: مفاهیم اصطلاحی	10
الف - تضمین	10
ب - حقوق	10
ج- تحقیقات مقدماتی	13
د- متهم	14

- ز - حقوق بشر 15
- گفتار اول: تاریخچه دادسرا 18
- الف - دوره دادگستری خصوصی 18
- ب - دادگستری عمومی و پیدایش دادسرا 18
- 1- دوره قدیم که اصطلاحاً به زمان بین شروع دادگستری عمومی تا اندکی قبل از انقلاب کبیر فرانسه اطلاق می شود. 19
- 2- آغاز عصر اصلاحات (همزمان با پیدایش انقلاب کبیر فرانسه) 19
- 3- دوران معاصر 19
- گفتار دوم: تاریخچه تحقیقات مقدماتی در نظام های دادرسی کیفری 20
- الف: نظام اتهامی 20
- ب - نظام تفتیشی 20
- ج - دادرسی مختلط یا روش فرانسوی 22
- گفتار سوم: تاریخچه تحقیقات مقدماتی در قوانین ایران 22
- گفتار چهارم: تاریخچه حقوق بشر 25
- الف - تاریخ باستانی حقوق بشر 25
- ب - سهم ایران در حمایت از حقوق بشر 27
- ج - پایه های حقوق بشر در قرآن 28
- د- تاریخچه تصویب اعلامیه های حقوق بشر 29
- گفتار اول: اصل براءت 31
- الف- تبیین اصل براءت 31
- ب - آثار اصل براءت 31
- 1- تکلیف مقام تعقیب به تحصیل و ارائه دلایل اتهام 32
- 2- لزوم تفهیم اتهام به متهم 32
- 3- حق بهره مندی از وکیل در تحقیقات مقدماتی 32
- 4- اعطای فرصت و امکانات لازم به متهم برای دفع اتهام از خود 33

- 5- منع شکنجه 33
- 6- منع بازداشت خودسرانه 33
- گفتار دوم: اصل کرامت انسانی 33
- الف: تبیین اصل کرامت انسانی: 33
- ب - اهمیت کرامت انسانی در اعلامیه جهانی حقوق بشر 36
- فصل دوم: حقوق متهم در مرحله کشف، تعقیب و تحقیق 39
- گفتار اول: تبیین مرحله کشف 40
- الف - مفهوم مرحله کشف جرم 40
- ب - قلمرو مرحله کشف جرم 41
- گفتار دوم: وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری 42
- الف - جرایم مشهود 42
- 1-1 - جرم مشهود واقعی: 43
- 1-2 - جرم مشهود حکمی: 43
- ب - جرایم غیر مشهود: 45
- گفتار سوم: الزامها و تعهدات تحمیلی به متهم در مرحله کشف جرم 48
- الف - دستگیری و بازداشت پلیسی 48
- ب - بازرسی های پلیسی 51
- ج - ضبط اشیاء و توقیف نوشته ها: 66
- د: بازجویی های پلیسی: 69
- 2-1 تست های تصویری: 75
- 2-2 روشهای روانی: 75
- 2-3 استفاده از دستگاه دروغ سنج: 75
- 2-5 نارکوآنالیز: 76
- گفتار چهارم: حقوق دفاعی متهم در مرحله کشف جرم 77
- الف - ممنوعیت دستگیری خودسرانه 77

82	ب - تفهیم اتهام
85	ج - اعلام حق سکوت متهم
89	د - اعلام حق داشتن وکیل
91	هـ - منع هرگونه شکنجه:
96	و- حرمت حریم خصوصی متهم
99	مبحث دوم : مرحله تعقیب
99	گفتار اول : مفهوم تعقیب و مقام تعقیب
99	الف - مفهوم تعقیب
99	ب - مقامات تعقیب
101	گفتار دوم : سیستمهای تعقیب
102	الف - سیستم قانونی بودن تعقیب
103	ب - سیستم موقعیت داشتن تعقیب
104	د - ارزیابی سیستمهای تعقیب در رابطه با حقوق متهم
105	گفتار سوم : ویژگی های نهاد تعقیب
105	الف - استقلال مقام تعقیب
106	ب - وحدت نهاد تعقیب
107	ج - رد قضات دادسرا
108	گفتار چهارم : ویژگی های مقام تعقیب
108	الف - حفظ راز شغلی و آبروی متهمان
108	ب - متبخر و آگاه به امور قضایی و اصول حاکم بر حقوق متهم
109	ج - بی طرفی مقام تعقیب
111	گفتار اول: تبیین تحقیقات مقدماتی
111	الف - تعریف تحقیقات مقدماتی
111	ب - ویژگی های تحقیقات مقدماتی
114	گفتار دوم: تضمینات حقوق بشر در جمع آوری دلایل

115	الف - تحقیق از شاکی:
116	ب- تحقیق از متهم:
124	ج - معاینات محلی:
127	د- منع الزام به معاینه پزشکی:
127	هـ - جلب نظر کارشناس:
129	گفتار سوم: تضمینات حقوق بشر در اخذ قرار های تأمینی:
129	الف - ضوابط انتخاب تأمین:
133	ب - انواع قرارهای تأمین:
148	گفتار چهارم: قرارهای نهایی:
148	الف . قرار منع تعقیب:
149	ب - قرار موقوفی تعقیب:
150	ج - قرار ترک تعقیب:
152	د - قرار مجرمیت:
153	گفتار پنجم: سایر حقوق دفاعی متهم در تحقیقات مقدماتی:
153	الف - حق داشتن وکیل در تحقیقات مقدماتی:
159	ب- حق اطلاع از محتویات پرونده و تهیه رونوشت از آنها:
160	ج- حق مواجهه و پرسش از شهود:
172	الف - کتب:
178	ب - منابع خارجی:
179	ج- پایان نامه ها:

مقدمه

الف: تعریف مسئله

با نیم نگاهی به تاریخ ادوار گذشته بشر متوجه خواهیم شد اصول ارزشمندی همچون اصل برائت، اصل قانونی بودن جرایم و مجازاتها، اصل تساوی افراد در برابر قانون و دهها اصول مهم دیگر که حاصل قرن ها مبارزه و تلاش آزادی خواهان و عدالت جویان بوده است و امروز به عنوان میراث بین المللی و مشترک همه ملل ترقی خواه جهان محسوب میشود، در گذشته اثری از آنها به چشم نمی خورد. یکی از اصول دوران باستان تا قرون وسطی در اروپا و سایر جوامع، همانا اصل محکومیت متهم که تجاوز آشکار به حقوق او محسوب میشود، بود. به نحوی که با این نوع طرز تفکر جاهلانه اعمال شکنجه و رفتارهای موهن جهت اخذ اقرار از متهم و وادار ساختن او به تسلیم در برابر آزمایش های الهی علی رغم فقدان دلیل، جهت احراز بزهکاری و بیگناهی، اموری معمول و مرسوم محسوب می شدند. در حقیقت در این دوران طولانی که تا قرن هفدهم میلادی ادامه داشت، اساساً حقوق متهم، منکوب و سرکوب خودکامگی های حاکمان دیکتاتور گردیده بود. به رغم شیوع و کثرت شیوه های غیر انسانی در آن دوران، دین مبین و تابناک اسلام با عرضه اصول مترقی و قواعد بشر دوستانه، به جلوه گاه بی همتای حقوق بشر، خود را نمایان ساخت. به عبارت دیگر بسیاری از قواعد و اصول اساسی حقوق و آزادیهای بشر که امروز کانون توجه اعلامیه های جهانی و منطقه ای حقوق

بشر قرار گرفته، بیش از یک هزار و چهارصد سال قبل در آیات و احکام انسان ساز قرآن کریم به بهترین شکل مطرح شده اند.¹

به هر تقدیر در پی وقوع انقلابهای آزادیخواهانه سده هفدهم میلادی در اروپا و آمریکا و اضمحلال دیکتاتورهای پادشاهان، یکی پس از دیگری، به تشکیل دادرسی های عادلانه و حمایت از حقوق و آزادیهای متهم به خصوص در مرحله تحقیقات مقدماتی توجه ویژه ای مبذول داشت. در واقع حقوق متهم نه به عنوان امتیازی که از ناحیه دولتها به وی اعطاء شده، بلکه از این جهت که حقوق طبیعی او محسوب میشود مطرح نظر قرار گرفت.

حقوقی نظیر بهره مندی از اصل برائت، حق تفهیم اتهام، اعلام حق سکوت، حق داشتن وکیل مدافع، مصونیت از شکنجه و موارد متعدد دیگر از دستاوردهای چند سده اخیر به شمار می روند. مضافاً با تدوین و تصویب اعلامیه های حقوق بشر توجه به حقوق بشر به خصوص افراد متهم به ارتکاب جرم جنبه جهانی و بین المللی به خود گرفته است. کاملترین و الزامی ترین تدابیر برای تامین و تضمین حقوق بشر در ماده 14 کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی مصوب 16 دسامبر 1966 و ماده 6 کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادیهای اساسی افراد مصوب 1950 و پروتکل های یازدهگانه آن آمده است در این فرصت حمایت از شهروندان به ویژه شهروندان متهم به ارتکاب جرم از بدو تقنین مقررات و اجرای آنها گام به گام تعقیب شده و هر جا احتمال انحراف از مسیر عدل وجود داشته باشد، با معرفی معیاری روشن مسیر صحیح و فرایند تدوین و تطبیق مقررات حقوق کیفری نشان داده شده است.

ضرورت حمایت از حقوق بشر در محاکمات جزایی به اندازه ای اساسی است که در اسناد بین المللی مورد توجه خاص واقع شده و تدابیر و تضمینهای ویژه ای درباره آن پیش بینی شده است تا آنجا که به امور جزایی مربوط می شود اسناد مزبور جنبه های گوناگون حقوق و آزادیهای افراد را بر شمرده اند و مسائل و موضوعات متعدد آن را مورد حکم قرار

---

1. به عنوان نمونه در سوره الاسراء آیه 15 قرآن کریم مبین اصل برائت و فرضیه بی گناهی است. همچنین آیه 146 سوره انعام بیانگر اصل شخصی بودن مجازاتها است. ونیز آیه 26 سوره ص حاکی از اهتمام قرآن کریم به تحقق عدالت کیفری از طرق محاکمه عادلانه با رعایت حقوق اصحاب دعوا است.

داده اند؛ مسائل و موضوعاتی همچون تساوی افراد در برابر قانون، حاکمیت قانون بر نظام جرایم و مجازاتها، منع تأثیر قوانین زیانبار در وقایع گذشته، منع شکنجه و آزار و اعمال مجازاتهای غیر انسانی، منع دستگیری و بازداشت خودسرانه، حق اطلاع فوری از علل دستگیری و بازداشت، حق اطلاع از نوع اتهام، حاکمیت پیش فرض اصل برائت، ضرورت حفظ شأن و شخصیت انسانی متهمان، لزوم جبران زیان های وارده بر بازداشت شدگان و ...

بنابراین قسمت اعظم حقوق بشر به حقوق متهم به ویژه در مرحله ابتدایی و تحقیقات مقدماتی اختصاص یافته است. حقوق دفاعی متهم در مرحله کشف و تحقیق اجمالاً مجموعه امتیازات و امکاناتی است که وی را قادر می سازد که در مورد اتهامی که بر خلاف فرض برائت علیه او مطرح شده است در یک شرایط آزاد از خود دفاع نماید.

در این تحقیق سعی می شود که با اقتباس از کنوانسیون های حقوق بشر و قوانین کشورهای پیشرو در عدالت کیفری، نظیر فرانسه، آلمان و ایتالیا، اشتباهات، نواقص و کاستیهایی که در رابطه با حقوق متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی وجود دارد، بیان کنیم و با بر شمردن تضمینات مورد اشاره در کنوانسیون های مختلف حقوق بشر، راهکارها و پیشنهادهاتی در زمینه بهبود وضع حقوق متهم بیان نماییم.

ب: سؤال تحقیق:

1- سیاست کیفری ایران در تحقیقات مقدماتی تا چه میزان با استانداردهای حقوق بشر مطابق است؟

2- دلیل اعمال سیاست های افتراقی نسبت به تحقیقاتی نسبت به تحقیقات مقدماتی در حقوق کیفری ایران و عدم پذیرش اصول شناخته شده در این مرحله چیست؟

ج: فرضیه ها:

1- سیاست کیفری ایران در این باره دقیق و روشن نیست.
2- گرایش مقنن به سیستم تفتیشی است در حالی که این سیستم تا اندازه زیادی منسوخ شده است.

د: سابقه تحقیق:

جستجویی که اینجانب در خصوص سابقه تحقیق موضوع پایان نامه به عمل آورده ام، به پایان نامه های ارزنده ای در این خصوص برخورد نمودم که از جمله آنان پایان نامه دکتر حسنعلی مؤذن زادگان در خصوص حق دفاع متهم در آیین دادرسی کیفری و مطالعه تطبیقی آن و دیگری توسط آقای جعفر اسلامی در مورد نقش وکیل مدافع در محاکم کیفری از نظر حقوق تطبیقی ایران، انگلیس، آمریکا و همچنین پایان نامه کارشناسی ارشد امیرحسین رحیمی در مورد نقد و بررسی تشکیلات قضائی در رابطه با حقوق افراد مجتمع آموزش عالی قم، به رشته تحریر درآمده است.

لکن بررسی تضمینات حقوق بشر در تحقیقات مقدماتی در هیچ یک از پایان نامه های فوق الذکر صورت پذیرفته است و همچنین با تصویب قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب و احیاء دادرسی، مصوب 1381، قانون آیین دادرسی کیفری تغییر یافته و پایان نامه حاضر با توجه به این قانون اخیر التصویب تدوین شده است. پژوهشها و تحقیقات به عمل آمده در این زمینه هر چند ارزشمند می باشند، لکن در مجموع کافی نبوده و ضرورت ایجاب مینماید از زوایای مختلف دیگر و با توجه به قانون احیاء دادرسی، موضوع مورد مذاقه و بررسی قرار بگیرد. در رابطه با ارائه پیشنهادات نیز بعضاً اینجانب مبادرت به ارائه طرق نموده ام که سابقه تحقیق ندارد.

ز: ضرورت انجام تحقیق:

هرچند قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قانون آیین دادرسی کیفری و دیگر قوانین کشور ما حاوی مباحث و مطالب ارزنده ای راجع به حقوق و آزادیهای متهم می باشد، لکن قدیمی بودن بعضی از آنها، به ویژه قانون آیین دادرسی کیفری و در نتیجه عدم تطابق و هماهنگی بسیاری از مواد آن با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین اعلامیه های حقوق بشر، موجب شد تا اینجانب بر خود لازم بدانم که در این زمینه اقدام به مطالعه و تحقیق نموده و به بررسی مواد آیین دادرسی کیفری و تطبیق این قوانین با اعلامیه های جهانی حقوق بشر بپردازم، تا بتوانم نواقص و خلأهای تقنینی حقوق کشورمان را مشخص و نهایتاً

راهکارهای لازم را ارائه نمایم.

ز: هدف ها و کاربردها:

هدف از نوشتن این پایان نامه جز این نیست که با شناسایی حقوق متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی و تضمینات ناظر به آن و دانستن معایب قانون آیین دادرسی کیفری و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بتوانیم در آینده با عبرت از گذشته، قوانین بهتر و جامعی تصویب نماییم. آنچه باید مورد توجه قرار بگیرد این است که ایران با داشتن پارلمان و تجربه دیرینه قانون نویسی، از بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای منطقه، مانند مصر، سوریه، عراق و پاکستان پیشگام است. ولی با وجود داشتن این تجربه ما در بسیاری از موارد از جمله تضمیناتی که ناظر به حقوق متهم است، دور افتاده ایم و نتوانسته ایم قوانین کشورمان را هم طراز با کنوانسیون های حقوق بشر ارتقاء بخشیم در این تحقیق سعی میشود که با توجه به توصیه هایی که کمیسیون های بین المللی حقوق بشر در جهت حمایت از حقوق متهم ارائه داده اند، این حقوق هر چه بیشتر مورد توجه قانونگذار ایران قرار گرفته و به ویژه در مواردی که با حفظ حقوق متهم تعارض دارند مورد بازنگری قرار گیرند.

س: ساماندهی تحقیق

در این تحقیق سعی شده است انعکاس اصول مورد تأکید در اعلامیه های جهانی حقوق بشر در مرحله تحقیقات مقدماتی در قوانین داخلی بررسی شود لذا پس از تعریف مسأله و ذکر سؤال ها و فرضیه ها در مقدمه، فصل اول که شامل 3 مبحث است اختصاص دارد به تعریف لغوی و اصطلاحی کلمات کلیدی، بیان تاریخچه تحقیقات مقدماتی و حقوق بشر و مبانی. در فصل دوم تضمینات موجود در اعلامیه های جهانی حقوق بشر به طور مجزا در مرحله کشف و تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. این فصل شامل دو مبحث است: 1- مرحله کشف جرم 2- مرحله تحقیقات مقدماتی (به معنای اخص) در مبحث اول ابتدا مرحله کشف جرم و قلمرو این مرحله در گفتار اول تبیین شده و وظایف و اختیارات ضابطان دادگستری و نیز الزام ها و تعهدات تحمیلی بر متهم و حقوق دفاعی او در این مرحله طی

گفتارهای بعدی بیان شده است. در مبحث دوم پس از تعریف تحقیقات مقدماتی و ویژگی- های آن در گفتار اول، تضمیناتی که در رابطه با جمع آوری دلایل و اخذ قرارهای تأمینی و همچنین قرارهای نهایی برای متهم در قوانین داخلی و بین المللی در نظر گرفته شده در گفتارهای بعدی بیان شده است و حقوق دفاعی متهم در این مرحله مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نتایج حاصله و پیشنهادات سازنده ارائه شده است.

فصل اول:

کلیات

مبحث اول: مفاهیم

گفتار اول: مفاهیم لغوی

الف - تضمین

تضمین که کلمه ای عربی بوده و بروزن تفعیل¹ است، ریشه آن بر می گردد به ضمین از نظر لغوی به معنای در پناه آوردن و جای دادن و همچنین به معنای در میان چیزی نهادن می باشد.

« ضَمِنَ: ضمین به معنی بر عهده گرفتن، ضمانت کردن. ضمن الشيء و به ضمناً و ضَمَاناً: به معنی آن را بر عهده گرفت. آن را ضمانت کرد. الاعرابی می گوید ضامن بر وزن کافل به معنای بر عهده گرفتن و بیمه کردن است. من مات فی سبیل الله فهو ضامن علی الله آن یدخله الجنة . کسی که در راه خدا کشته شود خدا عهده دار است که او را وارد بهشت کند. طبق بیان اعرابی و خلیل و سیویه در اینجا ضامن به معنای ذوضمان یعنی مسئول و عهده دار چیزی بودن است.

ثعلب و ابن الرفاع می گویند: هر چیزی را که در ظرفی قرار دهند در واقع آن را ضمانت کرده اند. وقتی می گویند محتوای کتاب این است یعنی کتاب چنین مطالبی را در برگرفته است.

ثعلب از قول ابن اعرابی می گوید: ناچه ای که باردار باشد ضامن نامیده می شود چون

---

1 . ضَمِنَ - يُضْمِنُ - تضمین .

چیزی در شکمش قرار داده شده و آن را در برگرفته است.¹

ب - حقوق:

حقوق کلمه ای عربی و جمع حق است. حق از نظر لغوی به معنای راستی، عدل و انصاف، بهره و شایستگی است.²

کلمه حق در لغت نامه ها به معنای عدل واجب، راست، مال، بهره معین و یقین بعد از شک آمده است.³

ج - تحقیقات مقدماتی

شناخت مفهوم لغوی این عبارت ممکن نخواهد بود چه اینکه معنی لغوی با مفهوم خاص آن پیوسته است. ولی کلمه تحقیق از نظر لغوی به معنای بررسی پژوهش برای رسیدن به واقع امر است.

د - متهم

متهم به فتح (ت) به معنی بدنام شده و تهمت زده شده، کسی است که مورد تهمت قرار گرفته باشد و به بدی شناخته شده است.⁴

ز - حقوق بشر

معنای کلمه حقوق از نظر لغوی ذکر شد لکن عبارت حقوق بشر را نمی توان به لحاظ لغوی معنا کرد زیرا همانطور که مورد واژه تحقیقات مقدماتی ذکر شد، معنی لغوی با مفهوم اصطلاحی آن پیوسته است.

-
1. ابن منظور، *لسان العرب*، (بیروت: دار صادر 1997 م) ، ج 13، ص 257.
  2. محمد معین، *فرهنگ فارسی معین*، ([بی جا]: انتشارات ساحل، 1384)، ج 3، ص 1399.
  3. علی اکبر دهخدا، *لغت نامه*، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، 1352)، (قسمت حرف ح).
  4. علی اکبر دهخدا، پیشین، حرف میم.